

ДА ПЫТАННЯ СПЕЦЫФІКІ БЕЛАРУСКОЙ АКАЗІЯНАЛЬНАЙ АБРАДНАСЦІ

М. А. Штатарава, Мінск, Беларусь

Беларуская традыцыйная абраднасць утрымлівае ў сабе рошкі разнастайных гістарычных і культурных эпох. Гэта аспект вызначэцца найнаўсё праславянскіх матываў у народнай творчасці, аб'яднаннем азычэй і хрысціянскіх элементаў, пранікненнем і штучным укараненнем у грамадскае жыццё савецкіх абрадаў і святаў і г. д. Аднак народныя традыцыі беларусаў былі заснаваныя на шматвяковым вопыце, яны рэгулявалі жыццё многіх пакаленняў і з'яўляліся няпісанымі законамі прадкаў, сапраўднымі духоўнымі каштоўнасцямі і таму захаваліся да нашых дзён. Традыцыйныя рытуалы, абрады і звычай уяўляюць сабой найбольш трывалую і ўстойлівую сферу чалавечага жыцця, якая назапашвае і актуалізуе духоўныя здабыткі папярэдніх пакаленняў.

Беларуская аказіянальная абраднасць была заснаваная на першабытных анімістычных вераваннях, на адчуванні чалавекам сваёй залежнасці ад прыроды і дзеянасці «іншых сілаў», на якіх немагчыма было ажыццявіць пэўнае практычнае ўздзеянне. Такім чынам унікалі разнастайнымі магчымымі спосабамі, тэкстамі, рытуаламі, якія суправаджалі кожны жыццёвы этап чалавека і былі заключаныя дапамагчы чалавечаму калектыву ў яго барацьбе за дабрабыт. Аказіянальная абраднасць захавала найбольшую колькасць азычэйных элементаў, заснаваных на першасных рэлігійных вераваннях. Такія абрадавыя кампаненты з'яўляюцца, напрыклад, рытуалы ахвярапрынашэння, ачышчэння вадою, культ сонца, магічных заклінанні і г. д. З цягам часу абрады змяняліся, ўбагачаліся, азічэйвалі ў сабе элементы іншых культурных уздзеянняў. Аднак семантыка аказіянальнай абраднасці захавалася амаль у нязменным выглядзе. Адною з самых важных вызначальных прыкмет з'яўляецца прычына правядзення абрадаў дадзенага тыпу: унікненне крызісу, які мог датычыцца не толькі асобнага чалавека, але і ўсяго калектыву. Крызізная сітуацыя магла быць звязана з разнастайнымі сферамі жыцця чалавека, аднак заўсёды яна выклікала парушэнне жыццёвага рытму, змяненне звязлага ладу. Чалавек не мог уздзеінічаць на сітуацыю звычайнымі практычнымі сродкамі, традыцыйны вопыт паказваў яму зваротнае да рытуальных спосабаў вырашэння праблемы. Абрадавыя дзеянні, якія выкарыстоўваліся пры ўнікненні крызісу ў жыцці чалавека, былі накіраваныя на зварот да прыродных сілаў і стыхій, да свету прадкаў з надзеяй на іх спрыянне.

Як і іншыя тыпы беларускай абраднасці, аказіянальныя абрады складаюцца са шматлікіх кампанентаў. У народным уяўленні абрады ўяўляюць сабой сімвалічны адзіства слоў, рухаў, песень, дзеянняў з прадметамі і г. д. Аднак кожны абрадавы элемент утрымлівае ў сабе сваю асабістую накіраванасць, якая была падпарадкавана агульнай мэтаю, вызначачае пэўны асаблівасны і патрабаваны ў якасці колькасных характарыстыкаў.

Вербальны кампанент аказіянальных абрадаў уяўляе ў сабе такія магчымыя тэксты, як прыгаворы, заклінанні, замовы, славыныя формулы, якія выкарыстоўваліся ў мэтах звароту да тых сілаў, што павінны былі аказаць магічнае ўздзеянне на змяненне крызіснай сітуацыі.

На стагнацённе і развіццё вербальных тэкстаў вялікі ўплыў аказала хрысціянства. Паркоўныя песні і малітвы сталі вельмі шырока ўжывацца ў рытуальных дзеяннях. У значнай меры хрысціянская рэлігія ўбагачыла аказіянальныя вербальныя кампанент і абрады ў цэлым новымі хрысціянскімі вобразамі (Хрыста, Маці Божай, святых), новай формай выканання, аднак сутнасць тэкстаў засталася нязменнай па сваёй функцыянальнай накіраванасці: яны павінны былі садзейнічаць спыненню крызісу і ўсталяванню звязлага ходу жыцця.

Асабліваці выканання вербальных тэкстаў аказіянальных абрадаў былі абумоўлены магчымымі функцыямі. Гэта звязана з